

Hoe Denkt Nederland over het Koninkrijk?

Verkiezingen en een Opinieonderzoek

Openbare Lezing UoC, 11 November 2025

Prof. dr. Wouter Veenendaal
w.p.veenendaal@fsw.leidenuniv.nl

Universiteit Leiden

Instituut Politieke Wetenschap
Universiteit Leiden

Agenda voor de Lezing

- Historische achtergrond van de Koninkrijksrelaties
- Politieke en maatschappelijke context in Nederland
 - Resultaten opinieonderzoek
- De Tweede Kamerverkiezingen van 2025
 - Verkiezingsprogramma's
 - Resultaten en mogelijke coalities
- Gevolgen voor Curaçao en het Koninkrijk

Achtergrond van het Koninkrijk

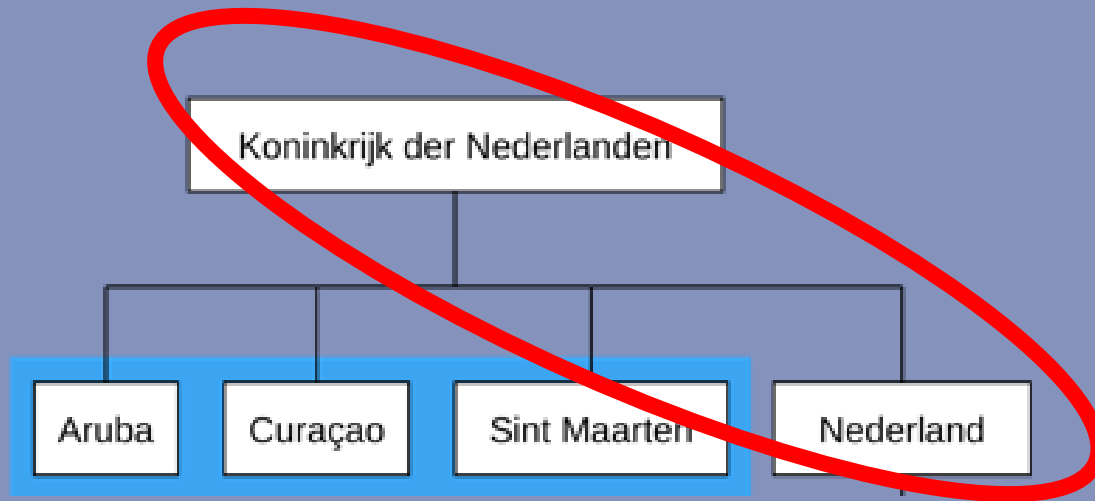
Het Statuut voor het Koninkrijk (1954)

- Koninkrijk met 3 landen (Nederland, Nederlandse Antillen, Suriname)
- Landen zijn autonoom; Koninkrijk heeft beperkte rol
- Landen zijn gelijkwaardig
- Koninkrijk bestaat om gemeenschappelijke doelen te realiseren en elkaar bijstand te verlenen
- Koninkrijksaangelegenheden:
 1. Buitenlandse zaken, defensie, nationaliteit, monarchie
 2. Beschermen van democratie, mensenrechten en goed bestuur

Maar...

- De regering van het Koninkrijk overlapt met die van Nederland
 - Koninkrijksregering = Nederlandse regering + 3 gevolmachtigde ministers
 - Voorzitter van Rijksministerraad = Nederlandse premier
 - Dus: in de werkelijkheid is het onderscheid tussen de Koninkrijksregering en de Nederlandse regering moeilijk te maken
- Er is geen Koninkrijksparlament
 - Alleen het Nederlandse parlement kan de Koninkrijksregering controleren en ter verantwoording roepen
 - Burgers van de Caribische landen hebben geen kiesrecht voor dit parlement
 - Het Nederlandse parlement neemt wetten en verdragen aan die voor het hele Koninkrijk gelden, ook de drie Caribische landen

Structuur Koninkrijk

Koninkrijksbeleid vanuit Nederland

- 1954 – 1969 afzijdigheid
- 1969 – 1990s inzetten op onafhankelijkheid eilanden
- 1990s – nu intensievere betrokkenheid
- Rutte I - Rutte III (2010 – 2022) hardere opstelling (Donner, Spies, Plasterk, Knops)
- Rutte IV (2022 – 2024) iets zachtere opstelling (v. Huffelen)
- Schoof (2024 – 2025) hardere opstelling (Szabo, v. Marum)

Nederlands Beleid Sinds 2010

Caribische Landen (Aruba, Curaçao, St. Maarten):

- Hard op financiën en integriteit; meestal afwezig op andere thema's
- Irma (2017) en Covid-19 (2020-2022): leningen in ruil voor concessies
- Twijfels bij autonomie van de Caribische landen
 - Knops (2020): autonomie is “fictief”; landen kunnen die “niet dragen”
- 2020 – 2023: discussie over Rijkswet COHO
- Sinds 2020: landspakketten en Tijdelijke Werkorganisaties (TWO)
- Slepende discussies over democratisch tekort en geschillenregeling

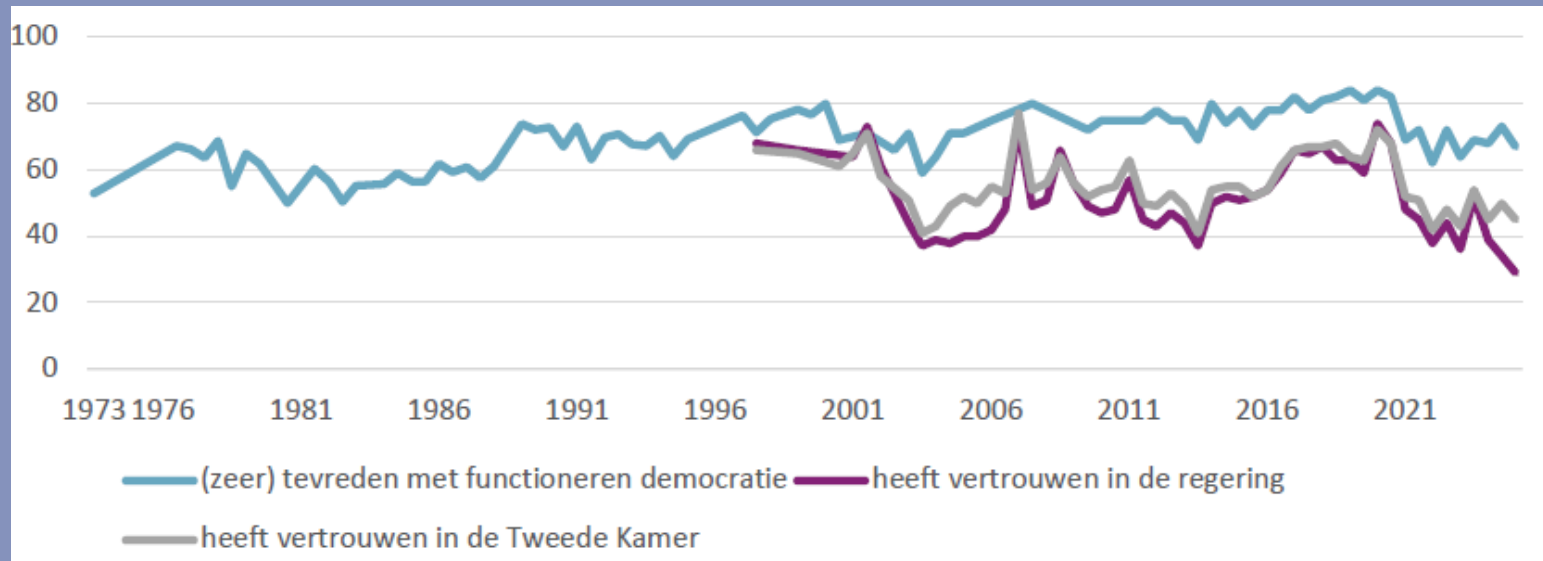
Nederlands Beleid Sinds 2010

Caribisch Nederland (Bonaire, Saba, St. Eustatius)

- Enorme investeringen in onderwijs en zorg sinds 2010, maar vrijwel al het beleid wordt bepaald vanuit Den Haag (“rekolonisatie”)
- Uitgangspunt is gelijke wet- en regelgeving als in Europees Nederland, maar er is een juridische basis voor uitzonderingen (*‘comply or explain’*)
- Kosten van levensonderhoud zijn 1,5 keer zo hoog als in Europees Nederland
 - 35% van de bevolking leeft onder armoedegrens (Commissie-Thodé)
- Sociale voorzieningen pas laat of nog steeds niet gelijkgetrokken
- Bestuurlijke overname St. Eustatius (2018-2024)
- Bestuursakkoorden met alle drie de eilanden

Politiek-Maatschappelijke Context Nederland

- Afgenomen vertrouwen in de politiek; 'afgehaakt Nederland'

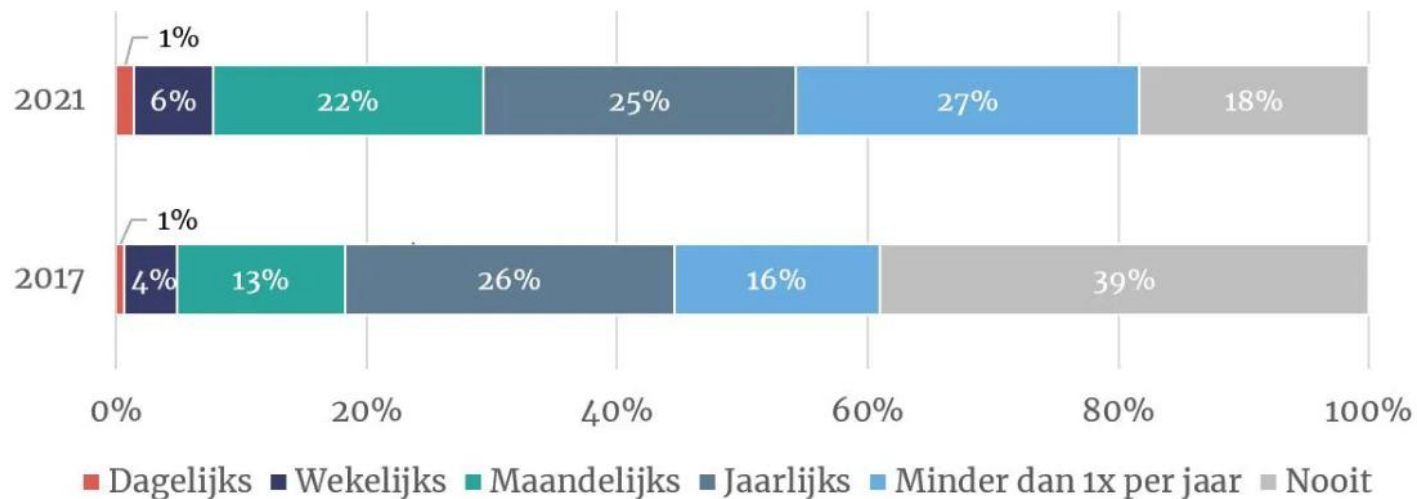

- Groei van populistische / radicale partijen (met name PVV)
- Toegenomen politieke polarisatie; verharding debat

Politiek-Maatschappelijke Context Nederland

- Afgelopen 5 jaar: politieke instabiliteit en stilstand
- Rechtsstaat onder druk; risico op democratische erosie
- Toename aan agressie en bedreigingen politici en journalisten

Figuur 1: Agressie of bedreiging

Vorige Week Vrijdag...

Lijsttrekker Geert Wilders van de PVV staat de pers te woord in de Tweede Kamer na de verkiezingen. Foto ANP

Tweede Kamerverkiezingen

Wilders kijkt af bij Trump en zaait twijfel
over verkiezingsuitslag. 'Zorgelijke
ontwikkeling'

Opinies over het Koninkrijk

De Hond 2008: “er moet een einde komen aan band met Antillen”

- Eens 49% Oneens 37% Weet niet / geen mening 14%

De Hond 2015 (in opdracht van de PVV):

“Op de Nederlandse Antillen is er regelmatig sprake van financieel wanbeheer en/of fraude. Vindt u dat dit voor Nederland een reden is om de banden met die eilanden volledig te verbreken?”

- Ja 61% Nee 33% Weet niet / geen mening 6%

Nieuw Opinieonderzoek binnen Leerstoel (2025):

- Uitgezet onder LISS panel (Universiteit Tilburg)
- Uitgebreide online vragenlijst; combinatie vragen en stellingen
- Ingevuld door 2,843 van 3,657 mensen = 77,7% respons

Opinieonderzoek Koninkrijksrelaties (2025)

Tabel 2: Kunt u aangeven hoe bekend of onbekend u bent met de Koninkrijksrelaties tussen Europees Nederland en de Caribische delen van het Koninkrijk? (meest gegeven antwoord vetgedrukt)

Ik ben daar zeer goed bekend mee	1,2%
Ik ben daar enigszins bekend mee	22,5%
Ik ben daar niet goed bekend mee	56,2%
Ik ben daar (geheel) onbekend mee	18,4%
Wil niet zeggen	1,6%

Opinieonderzoek Koninkrijksrelaties (2025)

Tabel 3: Stellingen over de staatkundige relaties (meest gegeven antwoord vetgedrukt)

	Helemaal mee eens	Mee eens	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Wil niet zeggen	Weet niet/geen mening
De staatkundige relatie tussen Europees Nederland en de Caribische delen van het Koninkrijk moet blijven zoals die is.	4,9%	27,7%	15,7%	4,6%	0,9%	45,8%
De Caribische landen in het Koninkrijk (Aruba, Curaçao en Sint Maarten) moeten een provincie van Nederland worden	3,3%	10,1%	32,7%	13,3%	0,9%	39,1%
De Caribische eilanden zouden beter helemaal onafhankelijk kunnen worden.	12,0%	28,1%	16,3%	3,8%	0,8%	38,5%

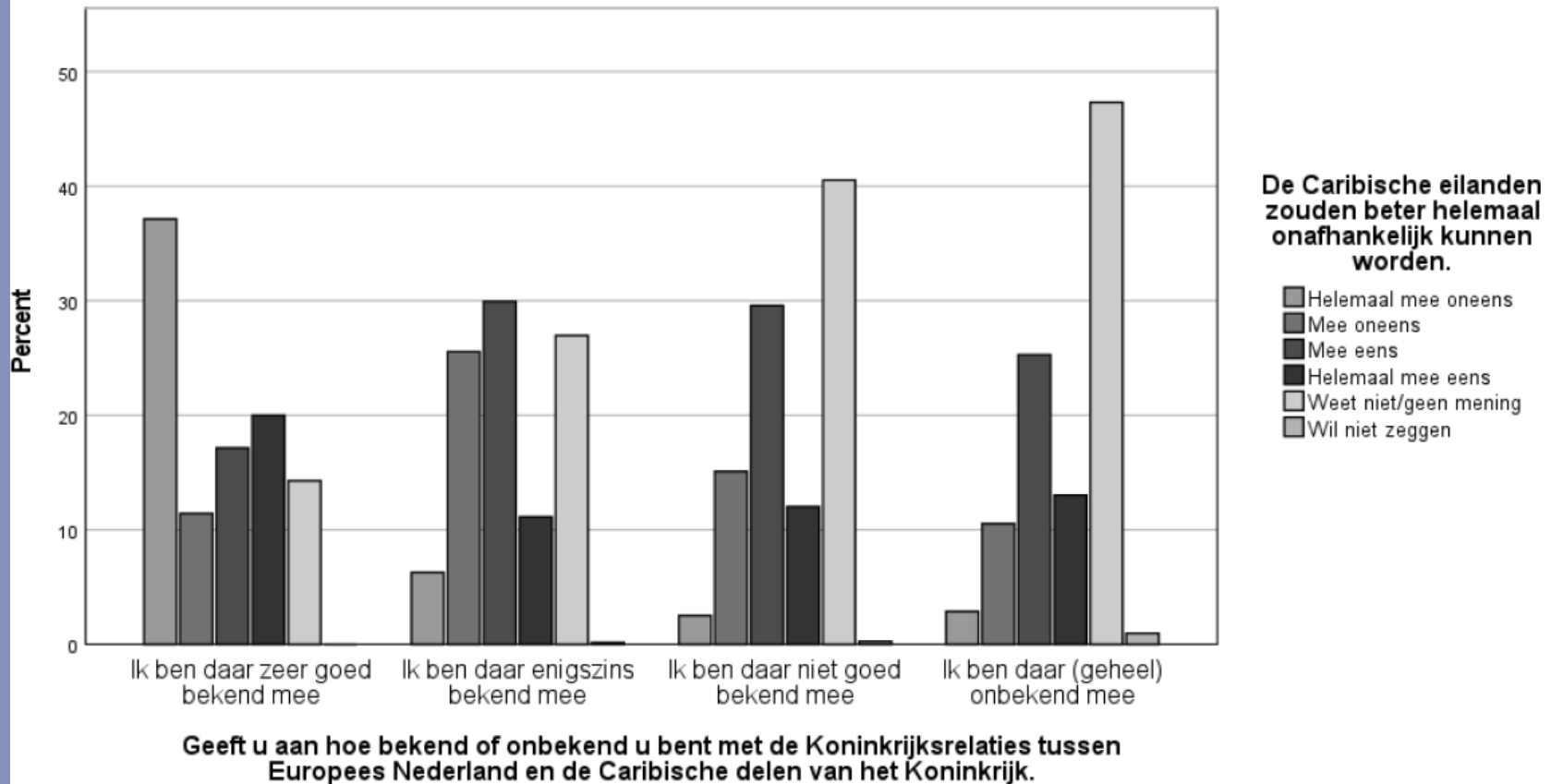
Opinieonderzoek Koninkrijksrelaties (2025)

	Helemaal mee eens	Mee eens	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Wil niet zeggen	Weet niet/geen mening
Nederland moet de Caribische eilanden in het Koninkrijk niet langer financieel ondersteunen.	6,5%	15,9%	37,6%	10,8%	0,8%	27,8%
Alle Nederlanders die op Aruba, Curaçao en Sint Maarten wonen, moeten stemrecht krijgen voor de Tweede Kamerverkiezingen.	4,9%	19,0%	33,4%	13,1%	0,8%	28,4%
Nederland moet ervoor zorgen dat inwoners van de Caribische eilanden niet meer vrij naar Nederland mogen verhuizen.	5,7%	15,6%	36,6%	15,4%	0,9%	25,3%

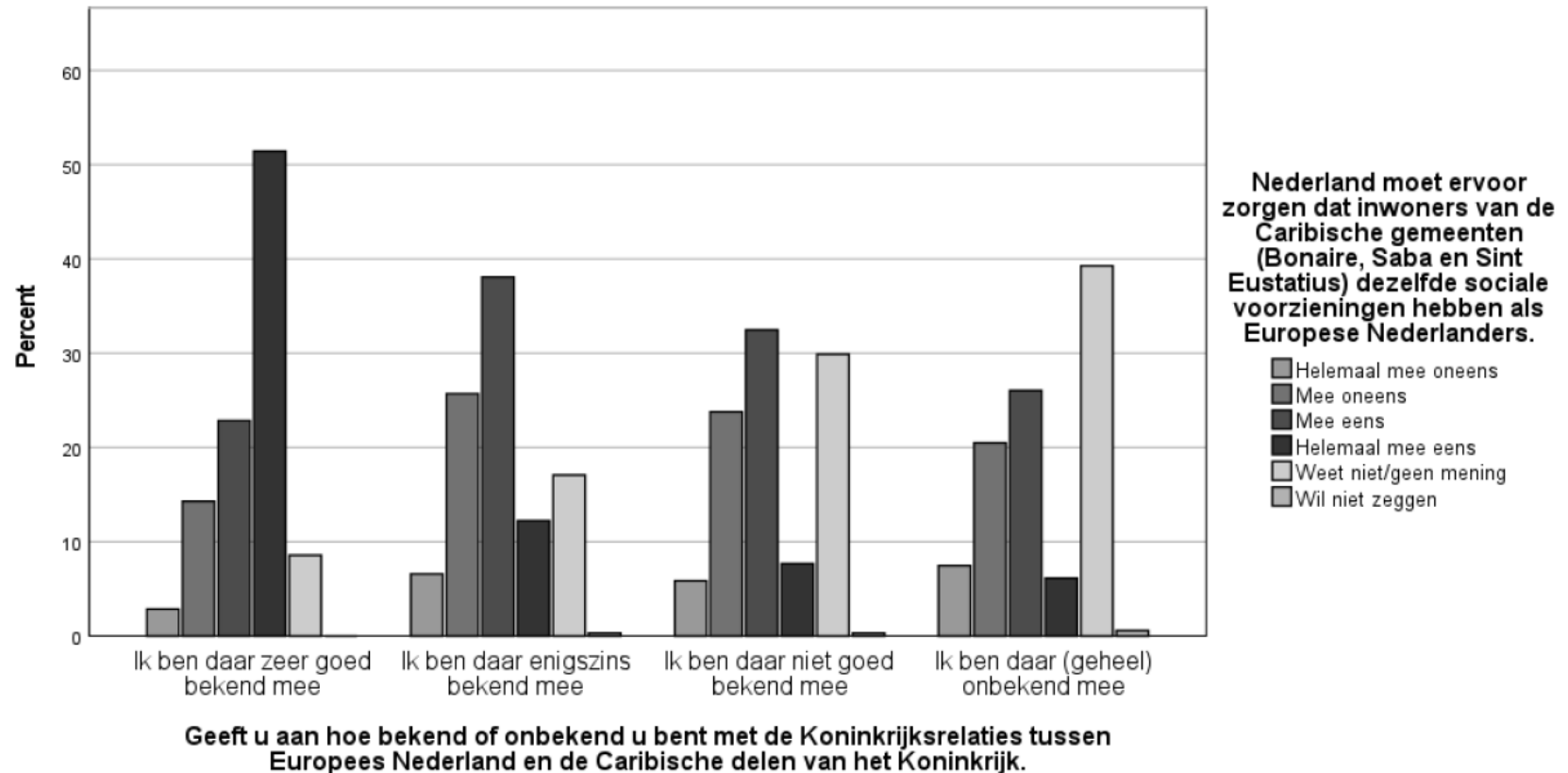
Opinieonderzoek Koninkrijksrelaties (2025)

Nederland moet ervoor zorgen dat inwoners van de Caribische gemeenten (Bonaire, Saba en Sint Eustatius) dezelfde sociale voorzieningen hebben als Europese Nederlanders.	8,9%	31,8%	23,0%	6,2%	0,8%	28,8%
Nederland heeft een morele plicht om voor de Caribische eilanden te zorgen.	11,5%	44,6%	15,2%	4,9%	0,9%	22,4%
In het Nederlandse onderwijs moet aandacht worden besteed aan de Koninkrijksrelaties.	16,5%	53,6%	6,9%	2,4%	0,9%	19,2%

Kennis & Onafhankelijkheid

Kennis & Voorzieningen CN

Opinies naar Partijvoorkeur

- Relatief weinig verschillen tussen opinies aanhangers verschillende partijen
- PVV (& FVD): geen financiële steun; geen vrije migratie
- Grootste verschil zit op gelijke sociale voorzieningen Caribisch Nederland:
 - Aanhangers GL-PvdA, D66, CDA, SP en CU zijn voor
 - Aanhangers VVD, PVV, BBB en NSC zijn tegen

Verkiezingen 29 oktober 2025

Traditionele Partijposities (1990s – 2020s)

Afscheid Koninkrijk PVV	Harde lijn (Gemenebest)
Zachte lijn (Statuut blijft) 	Gelijkwaardiger Koninkrijk

Verkiezingsprogramma's 2025

BBB:

- Afschrikken agressieve socialistische dictatuur Venezuela
- Directe hoogwaardige kabelverbinding Nederland – Caribisch Nederland

CDA:

- Nauwe verbondenheid met Caribisch deel van het Koninkrijk
- Armoedebestrijding en verbetering infrastructuur Caribisch Nederland
- Speciaal groeifonds voor Bonaire → investeren in leefomgeving en voorzieningen
- Versterken kennisuitwisseling en culturele samenwerking met Caribische landen
- Werken aan betere financiële huishouding op de eilanden

Verkiezingsprogramma's 2025

ChristenUnie:

- Onlosmakelijke verbondenheid; oog voor wonden koloniale geschiedenis
- Samen werken aan armoedebestrijding, huisvesting, klimaat en milieu
- Bestaanszekerheid Caribisch Nederland moet verbeteren; sociale voorzieningen (WW, Onderstand, AOV) moeten gelijkgetrokken worden
- Investeren in veiligheid; opsporingscapaciteit van de politie
- Oplossen van het democratisch tekort in het Koninkrijk
- Bestrijden mensenhandel en gokindustrie in de Caribische landen
- Erkennen zonde van het slavernijverleden; oog voor doorwerking in de samenleving

DENK:

- Herstelbetalingen slavernijverleden
- Keti Koti wordt een nationale feestdag
- Fatsoenlijk sociaal minimum Caribisch Nederland; investeren in armoedebestrijding
- Caribische studenten makkelijker toegang tot onderwijs in Nederland

Verkiezingsprogramma's 2025

D66:

- Investeren in groene economie, huisvesting, en onderwijs op eilanden
- Sociaal minimum Caribisch Nederland, gekoppeld aan kosten van leven
- Klimaatplan maken voor Caribisch Nederland; natuurherstel
- Investeren in infrastructuur op Bonaire
- Drempel verlagen voor inwoners Landen om te stemmen bij Europese verkiezingen
- Werken aan maatschappelijke bewustwording slavernijverleden

FVD:

- Trots op onze gedeelde geschiedenis; banden versterken
- Caribische delen Koninkrijk worden springplank voor Nederlandse durfondernemers
- Vliegen binnen het Koninkrijk wordt volledig belastingvrij
- Caribische eilanden kunnen “het Florida van Nederland worden”; versterking van de Nederlandse invloedssfeer in Cariben en Latijns-Amerika

Verkiezingsprogramma's 2025

GL-PvdA:

- Beschermen koraalriffen en biodiversiteit Caribisch Nederland
- Nederlanders in de Caribische landen krijgen stemrecht voor de Tweede Kamer en Eerste Kamer
- Einde tweederangs-burgerschap Caribisch Nederland; invoeren fatsoenlijk sociaal minimum
- Versterken van de samenwerking tussen de vier landen om problemen aan te pakken
- Behoud en bevordering van het Papiaments

JA21:

- Nederland moet veiligheid Caribische landen kunnen garanderen

Partij voor de Dieren:

- Bescherm de natuur; massatoerisme en illegale bouw tegengaan
- Klimaatbudget voor Caribisch Nederland om adaptatie te faciliteren

Verkiezingsprogramma's 2025

PVV: niks

SGP:

- Bestrijding drugshandel en criminaliteit
- Eigen ruimte Caribisch Nederland voor medisch-ethische kwesties
- Deugdelijk sociaal minimum Caribisch Nederland
- Mogelijkheden om in Nederland te studeren moeten worden verruimd

SP:

- Inzetten op verduurzaming en klimaatadaptatie; aanpakken illegale kustbouw
- Samenwerken binnen het Koninkrijk op basis van gelijkwaardigheid
- Bewoners van Caribisch Nederland hebben recht op gelijkwaardige voorzieningen

Verkiezingsprogramma's 2025

VOLT:

- Versterken maatschappelijk middenveld Caribisch deel Koninkrijk
- Bevorderen toegang tot EU fondsen voor Caribisch deel Koninkrijk
- Mensenrechten Venezolaanse vluchtelingen garanderen
- Bestrijden negatieve effecten klimaatverandering
- Geborgde zetels voor de eilanden van Caribisch Nederland
- Sociaal minimum Caribisch Nederland; kosten voedsel verlagen
- Investeren in infrastructuur (bus, wegen), telefonie en post op Caribisch Nederland
- Stop bouw van resorts, hotels en villawijken op Bonaire

VVD:

- Verbeteren integer bestuur, solide financiën, tegengaan corruptie
- Caribische landen moeten financieel de eigen broek op kunnen houden
- Voorwaarden voor vestiging moeten gelijk zijn aan Nederland
- Alle eilanden moeten mogelijkheid hebben onafhankelijk te worden

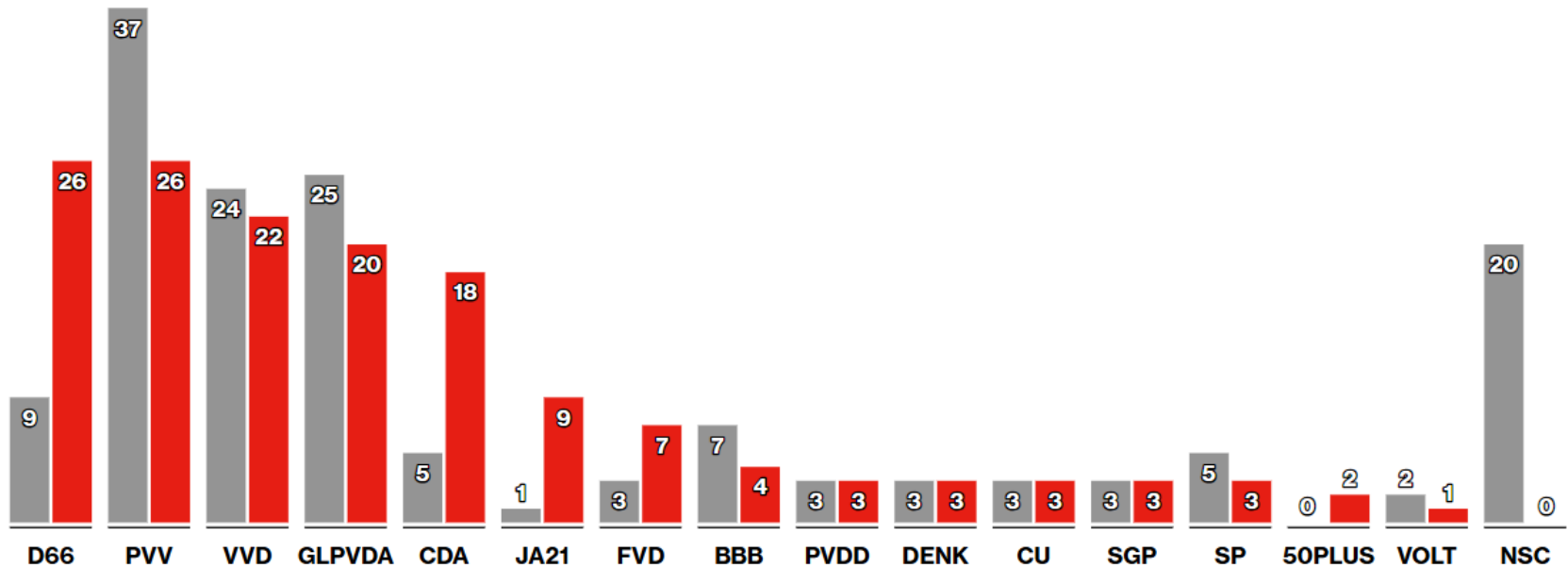
Partijposities 2025

Afscheid of harde lijn	Onduidelijk	Meer gelijkwaardigheid
 PVV 	 Forum voor Democratie	 Partij voor de Dieren

Uitslag van de Verkiezingen

UITSLAG: aantal zetels

■ 2023 ■ 2025

Hoe Is er Gestemd in de Cariben?

Resultaten Caribisch Nederland:

Opkomst: Bonaire 21,5% Saba 29,8% St. Eustatius 9,7% (!)

Bonaire: D66 22,6% CU 15,7% GL-PVDA 12,4% PVV 11,8%

Saba: D66 45,2% GL-PVDA 25,0% PVV 9,2% NSC 7,7%

St. Eustatius: NSC 34,8% D66 24,1% GL-PVDA 16,0% CDA 7,0%

Resultaten Caribische Landen:

Aruba: 648 stemmen D66 (182) GL-PVDA (125)

Curaçao: 1.195 stemmen D66 (286) VVD (216)

St. Maarten: 176 stemmen D66 (48) GL-PVDA (25)

Mogelijke Coalities

Centrum:	D66-VVD-PVDA/GL-CDA	(86/150)
(Centrum)rechts:	D66-VVD-CDA-JA21-BBB / CU	(79-78/150)
<i>Minderheid</i>	<i>D66-VVD-CDA</i>	(66/150)

Gevolgen voor Curaçao

- Goed bestuur en overheidsfinanciën
- Landspakketten, TWO's en samenwerking
- Democratisch tekort en geschillenregeling
- Buitenlandbeleid en veiligheid
- Omgang met koloniale- en slavernijverleden

Maar Personen Doen Ertoe!

In Breder Perspectief

- 10-10-2025: vijftien jaar autonome landsstatus voor Curaçao
- In die periode is de rol van Nederland / het Koninkrijk steeds verder gegroeid
- Positief: De bemoeienis van het Koninkrijk is minder eenzijdig; richt zich nu ook op onderwijs, gezondheidszorg en rechtshandhaving
- Risico: Het verschil tussen de autonomie op papier en autonomie in de praktijk groeit
- Negatief: De bestuurlijke rol van het Koninkrijk groeit, maar Curaçaoënaars hebben nauwelijks invloed op dat bestuur
- Therefore: Resolving the democratic deficit is becoming increasingly important

Het Democratisch Tekort

Meer dan alleen een staatsrechtelijke kwestie:

- Strookt niet met basisprincipes van de democratie (“*no taxation without representation*”) en met gelijkheidsbeginsel Statuut
- Versterkt idee van tweederangsburgerschap onder Caribische Nederlanders
- Versterkt het gebrek aan belangstelling en kennis onder Europese Nederlanders
- Zorgt ervoor dat handelen Koninkrijk wordt bepaald door Nederlandse politieke belangen
 - Nederlandse partijen kunnen punten scoren met een harde opstelling richting de eilanden

Oplossing 1: Actief Kiesrecht

- Raad van State (2024): geef alle Nederlanders in de Caribische landen actief kiesrecht voor de Eerste en Tweede Kamer
- Voordeel: hiervoor hoeft alleen Nederlandse wetgeving te worden aangepast, dus complexe wijziging Statuut is niet nodig
- Nadeel: past niet goed bij structuur van het Koninkrijk
- Nadeel: inwoners Caribische landen krijgen zo invloed op interne Nederlandse kwesties
- Nadeel: kiesdeler in Nederland ligt rond 70.000; grote kans dat geen enkele Caribische partij dat haalt, dus dan alsnog geen vertegenwoordiging
 - Kans dat Nederlandse partijen stemmen trekken is klein

Oplossing 2: Deense Variant

Folketing (179 zetels): 175 zetels uit Denemarken, 2 zetels uit de Faröereilanden en 2 zetels uit Groenland

Toegepast op het Koninkrijk

- 3 van de 150 zetels voor Caribische landen, of 3 Caribische zetels toegevoegd aan de nu bestaande 150
- Voordeel: gegarandeerde vertegenwoordiging vanuit de Caribische landen
- Slechts 3 zetels, maar de invloed daarvan moet niet onderschat worden (zie Denemarken en kleine partijen in Nederland)
- Nadeel: inwoners Caribische landen krijgen invloed op interne Nederlandse kwesties
- Nadeel: hoe te verdelen over de drie Caribische landen? Curaçao heeft drie keer zoveel inwoners als St. Maarten
- Nadeel: complexere wijziging (maar combinatie met nieuw kiesstelsel?)

Oplossing 3: Koninkrijksparlement

- Oprichting apart Koninkrijksparlement (via Deense variant) naast een blijvend Nederlands parlement
 - Koninkrijksparlement richt zich alleen op Koninkrijksaangelegenheden
- Voordeel: past het beste bij structuur Koninkrijk
- Voordeel: geen invloed inwoners Caribische landen op interne Nederlandse kwesties
- Nadeel: is het onderscheid tussen Nederlandse en Koninkrijksaangelegenheden wel zo duidelijk te maken?
- Nadeel: wat betekent dit voor verhouding parlementen en regering?
 - Eerste Kamer: niet onmogelijk, wel complexer

Conclusies

- De Nederlandse politiek is gepolariseerder en instabieler geworden, met een risico op democratische erosie
- Dit heeft nog weinig effect gehad op de Koninkrijksrelaties, maar dat kan wel gaan gebeuren
- Verkiezingen 2025: duidelijke scheidslijn tussen partijen die betere en gelijkwaardigere relaties (zeggen te) willen en partijen die daar tegen zijn
- Waarschijnlijk zitten van beide kampen partijen in de nieuwe coalitie, dus we hoeven geen grote veranderingen te verwachten
 - Maar: wie de nieuwe bewindspersonen worden is belangrijk
- De groeiende rol van het Koninkrijk en de verandering van het politieke klimaat in Nederland maken het voor Curaçao des te belangrijker om het democratisch tekort te adresseren

Vragen en Discussie

